

Изкачването на Витоша като културна практика: Алеко Константинов и неговите последователи

Проект “Живописна България”
Маршрут: София – Шоплук – Витоша
Magdalena Kałuża

Алеко Константинов - Щастливеца

- 1863-97
- български писател, адвокат, общественик
- основоположник на организираното туристическо движение в България
- любител на българската дива природа

“

ПОКАНА

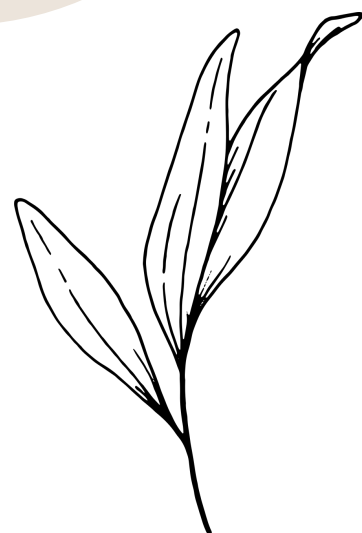
Умоляват се софийските любители на българската природа да заповядат в неделя, на 27 август, на **Черни връх на Витоша**, гдето точно в 12 часа през деня ще се открие заседание за състоянието на един клуб на българските туристи. Поканата се отнася до всички любители, навършили 20-годишна възраст.

От няколко любители пешеходци

вестник “Знаме”, бр. 99, 22 август 1895

”

ЖАНР

пътепис

литературно произведение, описващо пътуване до определено географско място, град, планина и др.
разказ от името на пътуващия човек, описващ видяното и даващ своите субективни оценки и коментари

фейлетон

сатиричен жанр на документалистиката и публицистиката
актуални събития, прояви и теми
критика
въздействен език
интересите и възмущенията на градското население

призив

изявление, направено устно към дадена общност,
в което се разглеждат важни за нея въпроси

Поканата

емоционална реч,
множество средства за
художествено изразяване
ирония, синтактичен паралелизъм,
метафора, реторично обръщение и
възкликание, градация, сравнение и др.

общностна инициатива,
организационна идея,
практическа информация
съдаване на туристически клуб, срок и място
на първата му среща, описание на маршрута,
препоръки за облеклото и екипировката,
имена на водачи и т.н.

Алеко Константинов като лидер

- целеустремен
- ясно определя задачи
- фокусиран върху резултата
- решителен, уверен, позитивен, отговорен
- ефективен комуникатор
- креативен експериментатор, който поема рискове
- не спестява похвалите за тези, които ги заслужават
- скромен
- изгражда добри отношения в екипа
- активен слушател
- знае как да мотивира

Лидерските качества А. К., проявени в *Покана...*

мотиватор

Тия господа, които се намерят в неделя, по 12 часа, на Черния връх, при откриване на заседанието, ще бъдат *основателни членове*.

организатор

С радост посрещаме инициативата на няколко любители на българската природа за основаването на един *туристически клуб*. (...) Клубът, като се усили, може да има свой орган (...) (...) ще се пропагандира отварянето на клонове или отделни такива клубове и из другите градове на България.

общественик - вижда ползата за широката общественост

Ползата (...) е очевидна: членовете му (...) ще възбуждат и поддържат взаимно любов към обиколки на живописните местности из България; ще се запознават със страната; ще се правят описания на разходките и местностите; (...) изследват флората, фауната, минералните богатства, етнографията, геологията, географията; (...) препоръчва на правителството някои мерки за улеснение на пътуванията и предупреждение на заблудяванията из непроходими и непристъпни места.

социолог диагностик – разпознава обществените нужди и тенденции

... всички тия, които (...) са търсили душевен покой и чисто наслаждение в дивата прелест и поражащото величие на нашата чудна природа.

27.08.1895 г. – първото масово изкачване на Витоша

“
Картината, която представляваше Витоша в събота през нощта, беше до такава степен величествена, щото се отказвам даже опит да направя за описванието ѝ. Онзи въодушевен фантастически устрем към небесата, чрез хиляди препятствия, онова стремително катерение по храсталаци, по камънаци, на десетки наелектризирани групи, развятото нарочно пригответено знаме, звуковете на една военна тръба всред пламналите тук-там огньове, онази фантастическа картина, осветена феерически от пълната луна...

(А. Константинов, *Невероятно, наистина, но факт: 300 души на Черния връх*)

”

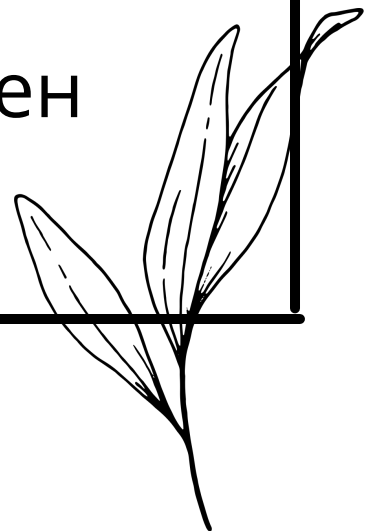

Туристическо движение в България

- Първо българско туристическо дружество "Алеко Константинов" (1899)
- днес: **Български туристически съюз** (А.К. - патрон на Съюза)
- мечтата на Алеко стана реалност: планинарството е **част от начина на живот**
- еволюция на туристическото движение в България от елитарен до **масов характер**

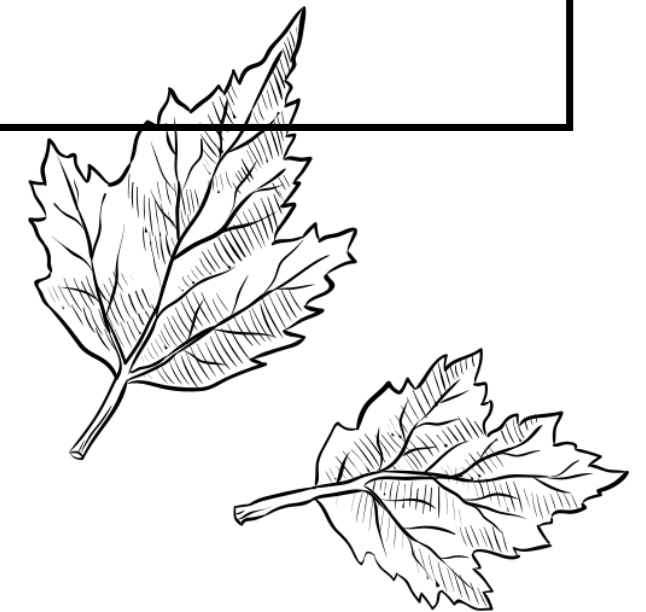

Туристическа база на Витоша - над 40 хижи и малки хотели и над 10 заслона

- (1924-32) в м. Масловица (1977 м.н.в.)
- собственост на туристическо дружество „Алеко Константинов“ – клон на (БТС)
- първата хижа на Витоша
- основен изходен пункт за изкачване на Черни връх
- обект № 74 в списък на 100 Национални туристически обекта (БТС)

хижа „Алеко“

Паметници на Алеко Константинов

1958, Витоша, Черни връх.
Скулптор: Л. Прахов

1988, София, парк
Борисова градина
Скулптор:
Б. Гондов

2016, София,
бул. Витоша.
Скулптор:
Б. Борисов

Проект за паментник на Бай Ганьо и Алеко Константинов,
2014, скулптор: Г. Чапкънов
(не получи одобрение от Министерството на кутурата)

“
Най-последният бедняк-
чужденец от живущите в
София се е насладил от
величествения вид от Черния
връх на Витоша, а я ми кажете,
има ли един - един, божичко! -
шоп, който да се е качил на
Витоша!
”

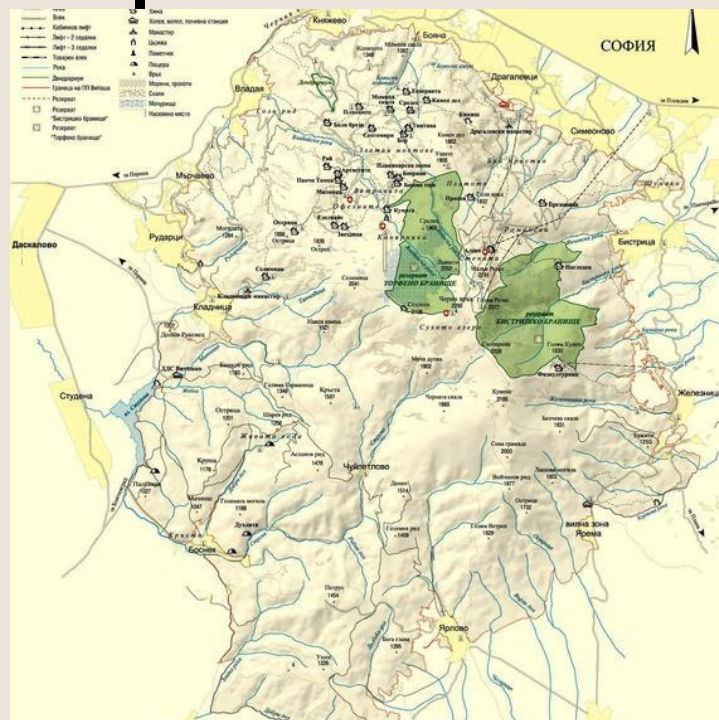
**А. Константинов, *Бай Ганьо*
се върна от Европа**

The background features a soft-focus image of an open book with a single leaf resting on its pages. A thin black line forms a rectangular frame around the text. In the top-left corner, there is a line drawing of a branch with several leaves. In the bottom-right corner, there are two detailed line drawings of leaves.

**Поход “По стъпките на Алеко” (инициатива на
сдружението “Българска история”)**

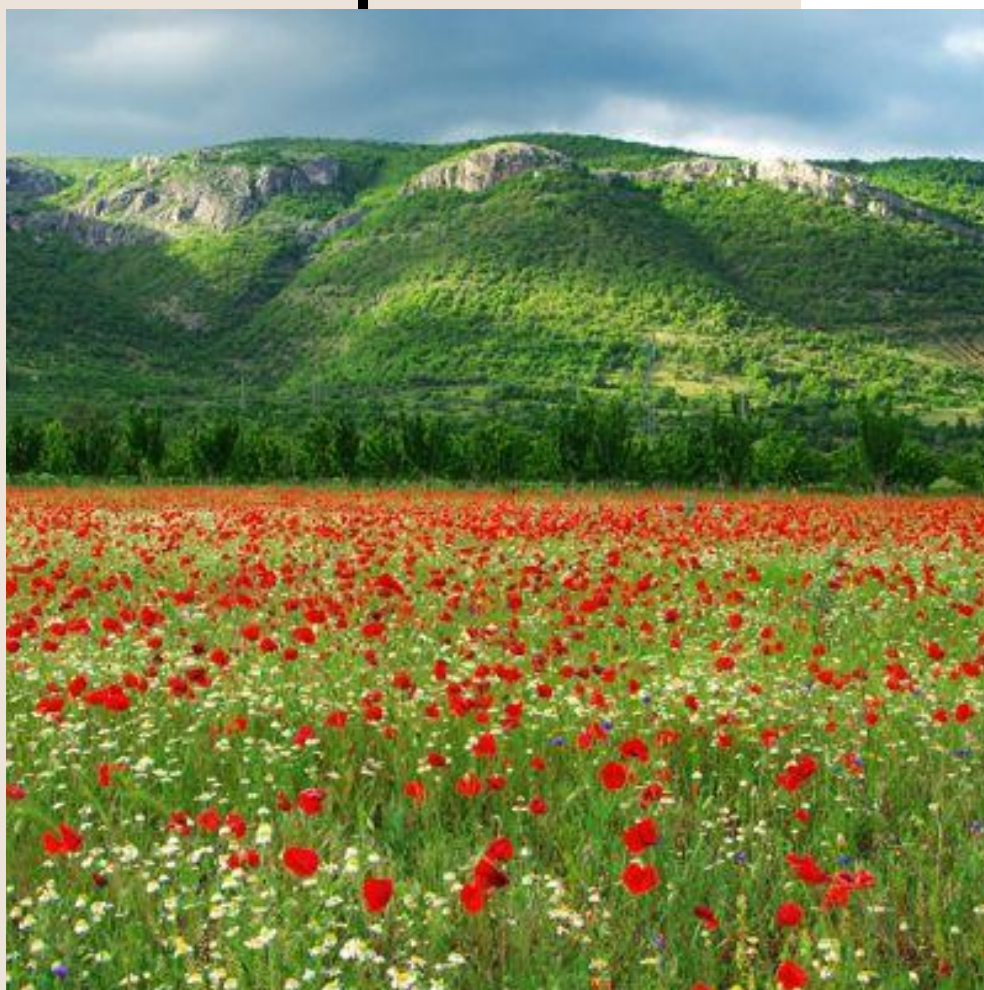
Витоша като люлка на българския туризъм

- първият природозащитен парк в България и на Балканския полуостров (1934 г., над 120 кв. км)
- изключително месторазположение - покрайнините на София
- вижда се от всяка част на столицата
- бул. Витоша (на галено - Витошка) в центра на София
- радио Витоша - от 1991 г. в ефира на София
- трайно свързана с градската култура
- любимо място за активен отдих на софиянци
- изкачването на Витоша - най-масовата туристическа практика в България
- посетителите на Витоша съставят най-големия туристически поток в страната

Витоша - свещена планина

- основна космогонична идея в древните митологии
- символ на вертикалния световен ред, свързващо звено между света на боговете (sacrum) и на простосмъртните (profanum)
- обиталище на Бог/богове
- 1942 г. Св. Синод нарича Витоша „планина на православната българска святост и благочестие“
- Витоша заема значимо място в народните песни и предания от Шопския край, където е наричана „Витош“ и „най-висока“, асоциирана е със София, с множество манастири и с Крали Марко
- местните жители разказват легенди за духове и самодиви, които я обитават и са особено опасни в русалийската седмица

(Назърска Ж.,, „Свещената планина“ в сакралната география на София...)

Витоша – свещена планина

- през 70-те години на XIX в. Витоша продължава да се мисли като женски персонаж – вероятна алюзия с **Великата богиня майка**
- в края на XIX в. Витоша се сакрализира и от модерните езотерически общности - **Планина на Съзерциние**
- медитиране при пълнолуние, на изгрев слънце, върху каменните реки - от началото на XX в.
- От окултна перспектива Витоша е важна с богатството си на ценни полезни изкопаеми, които според алхимията и астрологията се свързват с планетите Марс, Уран и Слънцето: скали
- Поклонение по „виа сакра“
- Поклонения на Слънцето на Черни връх

(Назърска Ж.,, „Свещената планина“ в сакралната география на София...)

Витоша и Петър Дънов

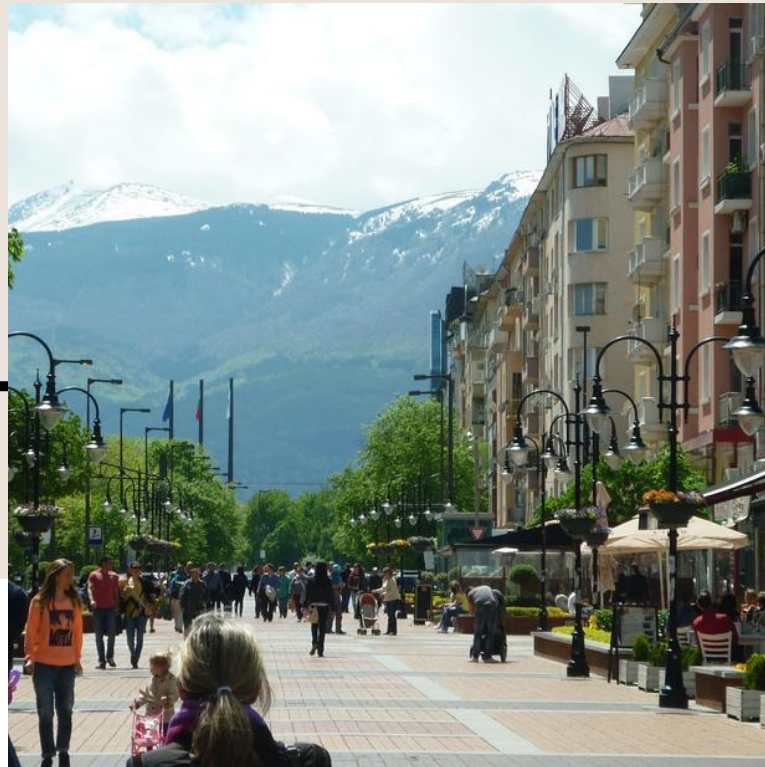
- 1922 г. - на Баучерова поляна на Витоша е построен лагер “Изгрева” на последователите на Петър Дънов
- 1926 г. е проведен първият софийски събор на Бялото братство, оттам учениците му тръгват на редовните си походи към Витоша през 30–40-те години
- Според П. Дънов, Витоша и специално върхът ѝ са магнетични места, подобно на Синай, където може да се „прелее електричество“ у хората, а те да се хармонизират
- Дънов смята, че **изкачването** влияе благотворно на мозъка, кръвообръщението и нервната система, тъй като се черпи енергия от природата
- “Той е на Витоша, като планина. Ако търсите Господа, ще Го намерите на Витоша, на планината” (Дънов)
- “отиването до Витоша символизира отиването до извора на живота” (Дънов)

(Назърска Ж.,, „Свещената планина“ в сакралната география на София...)

Според М. Беновска-Събкова

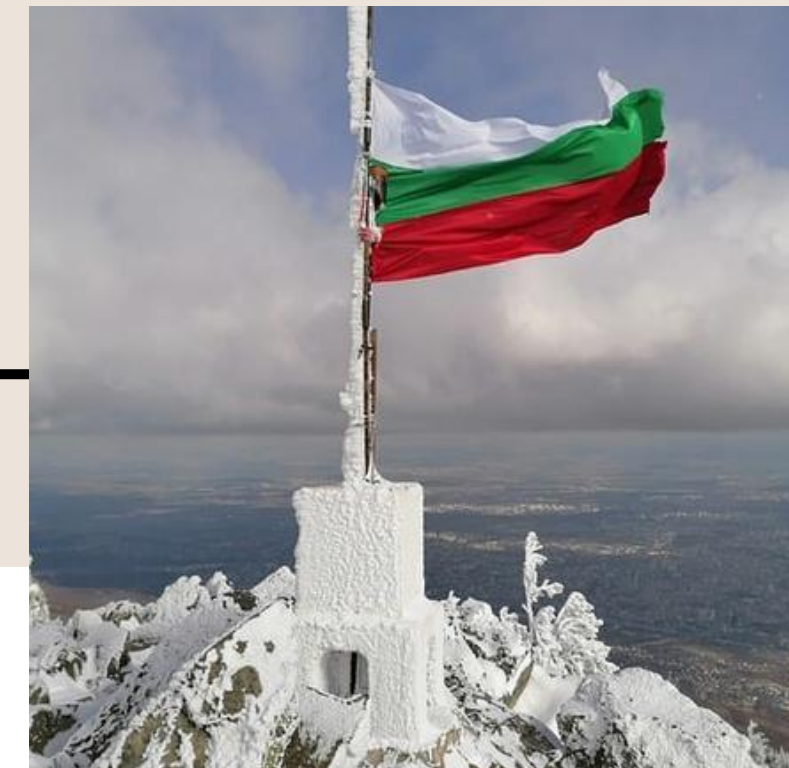
планинският туризъм е пресечна точка на:

градска
култура

масови
спортни
занимания

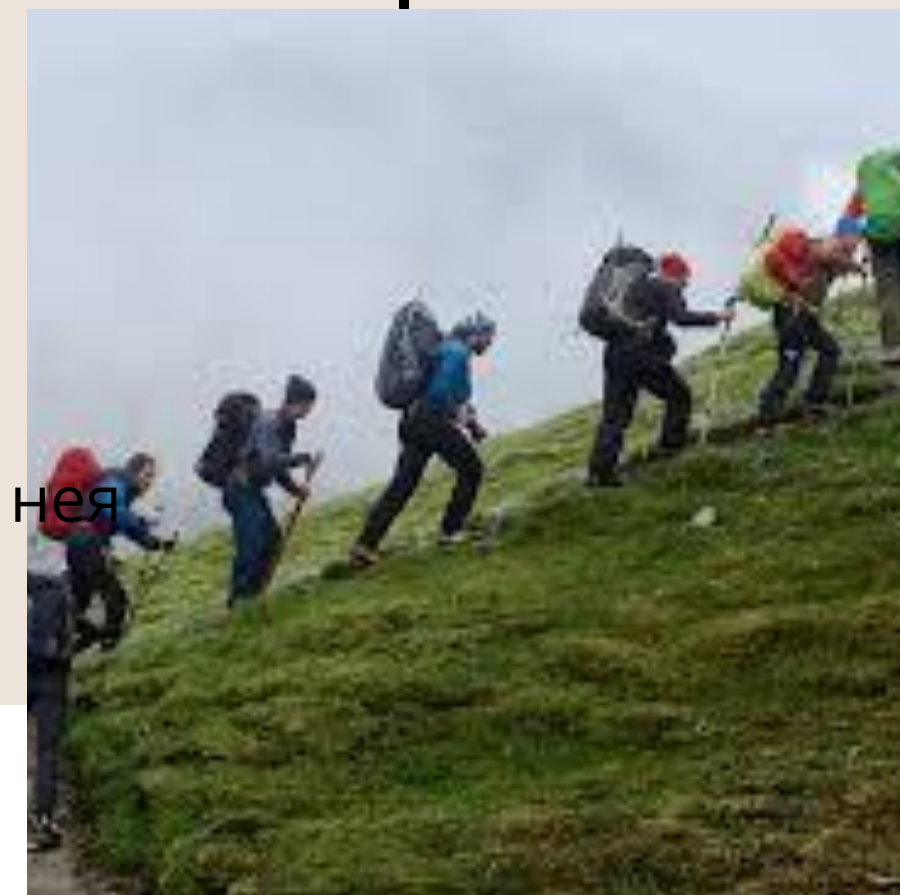

национални
чувства

Планинарството в България

- еволюира от елитарно към масово движение
- мотивирано е от западноевропейски културни образци (А. Константинов, *Какво, Швейцария ли? и В българска Швейцария*)
- масово развлечение на жителите на София
- стил на живот
- **културна практика** с интегративен характер
- XIX в. - романтизация на дивата природа, почти религиозно преклонение пред нея
- развива се в контекста на градската култура
- българската природа става обект на националната гордост
- привързаността към планината е особеност на българския менталитет
- форма за активен и **културен туризъм**
- ежеседмично посещаване на Витоша - универсално явление "**светско поклонничество**"

(М. Беновска-Събкова)

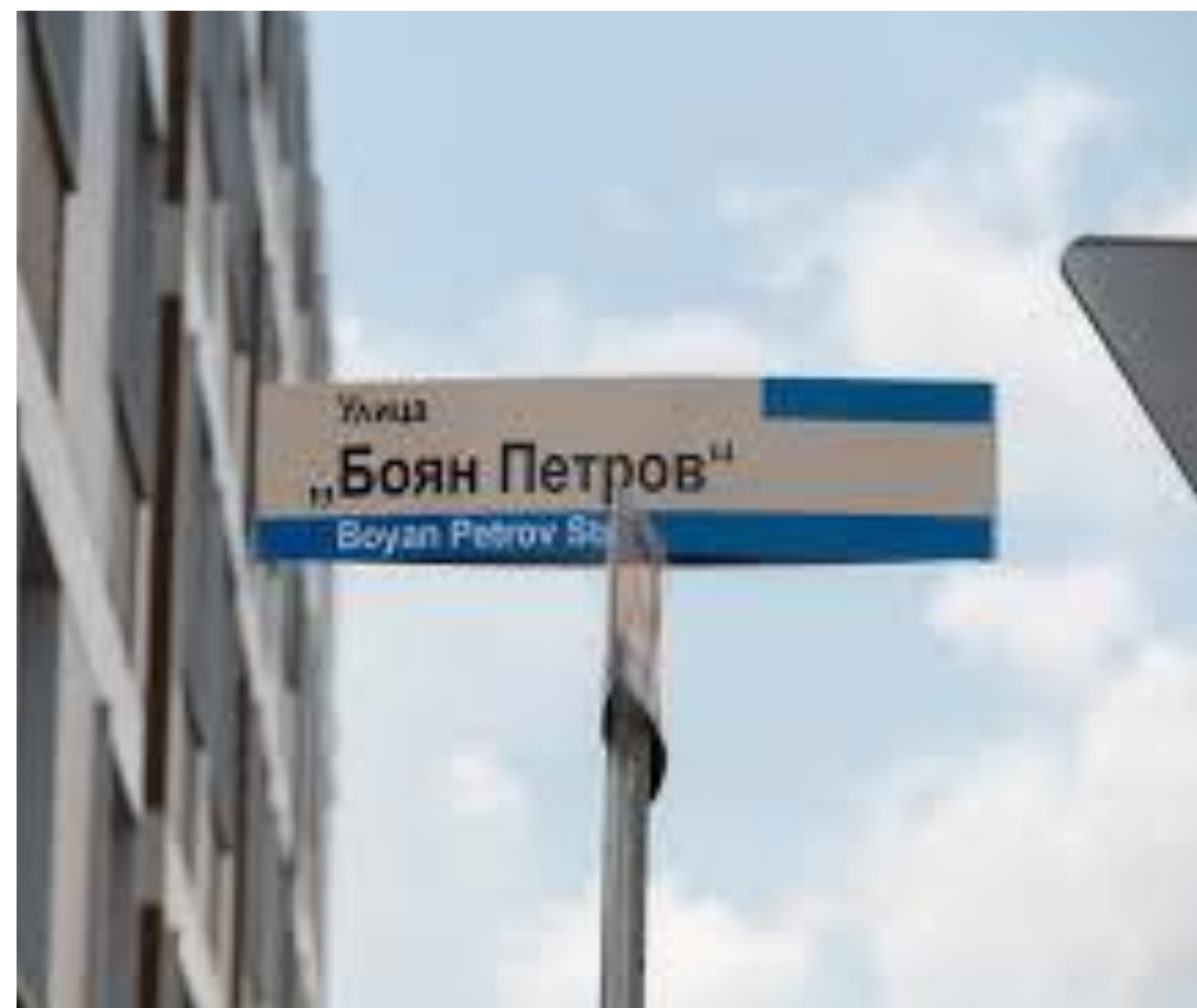
Боян Петров (1973-2018)

“Живея в полите на **Витоша** и тя винаги е била най-леснодостъпният ми тренировъчен полигон. Трасето, по което тренирам от 2000 г. насам, тръгва от минералния извор при колелото на трамвай № 5 в кв. „Княжево“, минава в просеката под неработещия Княжевски лифт и завършва на горната му станция на връх Копитото (1347 м). Дължината на трасето е точно 2,5 км, а денивелацията е 750 м. (...) Това означаваше да се „абонирам“ за трасето до Копитото и независимо дали имам връх пред себе си, да тренирам постоянно.”

**филм за Боян Петров на реж. Поли Генчева печели
Гранд При на Краковския филмов фестивал (2021)**

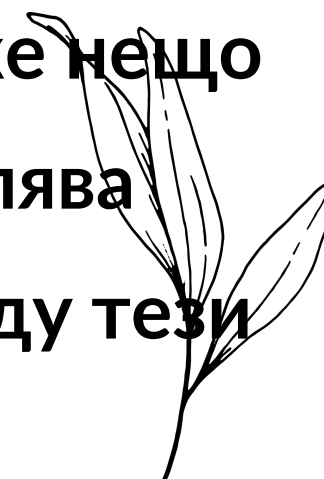

**От 2021 г. улица с
гледка към Витоша
носи името на Боян
Петров (намира се в
"Манастирски ливади -
Изток").**

Дойчин Боянов

“Целият ми живот е минал в тази планина. Аз не се оплаквам, хваля се с това нещо, защото тя ми е дала хоризонта за всичко, което впоследствие ми се случи. Самият този сборник ме прави много щастлив, защото колкото и да си мислех, че познавам планината и няма какво да ме изненада в нея се оказа абсолютно самохвалство от моя страна - напротив тя беше способна във всеки един момент да ми покаже нещо ново, предизвикателно и за мен представлява удовлетворение съдържанието, което е между тези корици.”

Един ден на Витоша (реж. Руслан Вакрилов)

Документалният филм запечата част от 20-часовото пътуване по суша, въздух, вода и под земята на 16 спортисти, два коня и няколко кучета хъски в един спиращ дъха марафон.

Полска следа: Артур Новачевски

– Jutro mam wolny dzień. Gdzie chciałbyś pojechać?

No i pojechaliśmy w **góry Witosza**. Widać je z poziomu bulwaru Marii Luizy.

Zaczynają się zaraz **za rogatkami miasta** i nie przekraczają dwóch tysięcy metrów wysokości. U ich podnóży leży cerkiew Bojańska i monastyr Dragalewski. Myślałem, że ze względu na bliskość stolicy góry będą pełne ludzi, jak Tatry, ale nie. Witały nas puste iglaste lasy. Koło monastynu cicho szumiało źródło, mała Aleks bawiła się czerpakami do wody. W cerkwi oglądaliśmy nowoczesne w formie freski, wyprzedzające o dwieście, trzysta lat europejski renesans.

Ostatnio kontakt z Jordanem się urwał. Nic na to nie poradzę. Zostają więc w pamięci po prostu dobre dni. Z nami w głównych rolach już nie jako dziećmi, ale dorosłymi.

Nowe zdjęcia. Ale przecież nie przyjechałem tu, żeby wracać do przeszłości, tylko żeby iść przed siebie. **Wtedy, w Bułgarii, to się zaczęło i tak trwa.**

(Artur Nowaczewski, *Hostel nomadów*, Warszawa 2017))

**Благодаря за
вниманието**